

СЕКЦІЯ ІІІ: МІСЦЕ ГІДРОЕКОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ

УДК 378.015.31:502/504:[37.091.12.011.3-051

В.О.КОВАЛЬ

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Вулиця Гетьмана Полуботка, 53, Чернігів 14013, Україна

ФОРМУВАННЯ ГІДРОБІОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Актуальність проблеми дослідження обґрунтовано зростанням вимог до підготовки фахівців в галузі початкової освіти, що забезпечують формування у молодших школярів ключових компетентностей, які сприяють успішному навчання учнів у старшій школі. Початкова школа є особливо відповідальним періодом у становленні особистості, адже у ній відбувається всебічний розвиток дитини, закладаються основи наукового світогляду, формуються цінності, здійснюється розвиток її талантів, здібностей. Основи природознавчих знань учнів закладаються у природничій освітній галузі, що реалізується в процесі вивчення навчального предмету «Я досліджую світ». Метою даної галузі є розвиток системних уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки у довкіллі (Типові освітні програми, 2018).

Питанню формування природознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи присвячено роботи Н. Бібік, О. Біди, Т. Васютіної, Л. Нарочної, О.Савченко, проблемі розвитку педагогічних умінь майбутніх учителів присвячені праці В. Бондаря, О. Комар, О. Пометун, та ін. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, що розкривають проблему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, праць, які характеризують підготовку вчителя до формування природничих понять не так багато. Тому метою статті є розкриття особливостей формування гідробіологічних понять як природничої складової в процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Знання і поняття, які формуються у природничій освітній галузі початкової школи є пропедевтичними для подальшого вивчення шкільних предметів і закладають основи біології, хімії, географії, екології, фізики та астрономії. Ці поняття мають менший ступінь загальності, ніж загальноприродничі, вони входять до системи знань, яка формується на основі більш загальних понять, що служить випереджаючим під час вивчення курсу (Ільченко, 2008). «Під поняттям розуміють узагальнену форму відображення навколишньої дійсності у свідомості людини. Поняття разом із розумінням причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей відноситься до теоретичного рівня знань» (Ліннік, 2010). Отже, на початку дослідження для встановлення ключових аспектів підготовки майбутніх вчителів нами був проведений аналіз сучасних програм для початкової школи та підручників «Я досліджую світ» щодо наявності гідробіологічних понять. У підручниках були визначені теми, які пов'язані з водою, наприклад: «Вода її властивості», «Охорона водойм», «На які водні ресурси багата Україна», «Озера і болота України», «Підводний світ Тихого океану» та ін. Систематизовані основні терміни, які вивчають діти 1-4 класу та простежено ступінь

розвитку понять. Серед очікуваних результатів навчання здобувачів освіти нами визначені декілька, які пов'язані з гідробіологією:

- наводить приклади водойм різних типів, називає їх назви;
- пояснює колообіг води;
- доглядає за тваринами (мешканцями акваріуму);
- розповідає про мешканців водойм, океану;
- аналізує зв'язки у природному угрупованні (організмів між собою, організмів з неживою природою);
- складає ланцюги живлення;
- розповідає про використання води, необхідність охорони водойм,
- пояснює наслідки забруднення водойм.

У практичному блоці програми учням пропонується виконати дослідження: «Складання характеристики природного угруповання своєї місцевості», «Способи дослідження води», «Дослідження способів заощадження води (вдома, у школі)».

Як відомо, якість формування природознавчої компетентності та її гідробіологічної складової молодших школярів залежить від професійності вчителя. Формування загальних гідробіологічних понять майбутніх вчителів початкової школи відбувається в процесі фахової підготовки в основному на заняттях загального циклу таких, як: «Основи природознавства та суспільствознавства», «Екологія», «Навчальна практика (польова)». Під час вивчення кожної теми навчальної дисципліни необхідно зосередити увагу студентів, що в ній можна виділити уявлення і поняття, які необхідно засвоїти дітям. Більшість понять поглиблюються в наступних темах, а рівень поглиблення визначається істотними ознаками і зв'язками. Як подати матеріал і які методи використати для учнів різних класів майбутні вчителі опановують в процесі методичної підготовки при вивченні навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі». На заняттях студенти дізнаються, що для вірного формування понять необхідно дотримуватись певного алгоритму дій, який запропонований Т. Байбарою (2010):

1. Організацію чуттєвого сприймання ознак, властивостей предметів або явищ, формування уявлень про них або актуалізація раніше сформованих уявлень (Повторне сприймання об'єктів служить основою для актуалізації).

2. Організація розумової діяльності, спрямована на виділення істотних знак.

3. Забезпечення узагальнення і словесного визначення суті поняття, означення його відповідним терміном.

4. Організація закріплення сформованого поняття шляхом репродуктивного відтворення змісту.

5. Організація застосування засвоєного поняття у подібних і нових ситуаціях.

Важливого значення для формування гідробіологічних понять мають екскурсії. У початковій школі заплановані екскурсії по вивченню природи рідного краю. Можна провести екскурсію до річки, озера, джерела. У дітей молодшого шкільного віку створюються реалістичні уявлення та закладаються пропедевтичні гідробіологічні знання щодо таких понять, як: «природне угруповання», «біологічні системи», «адаптація» та ін. «Під час екскурсій відбувається накопичення чуттєвого досвіду, яскравих вражень, формується емоційно-ціннісне ставлення до світу, що є важливим для цілісного пізнання природи. Екскурсії мотивують дітей до пізнання навколишнього, сприяють розвитку пізнавальної активності, розширюють уявлення учнів про об'єкти природи, формують пізнавальний інтерес» (Коваль, 2023).

Таким чином, формування гідробіологічних понять у майбутнього вчителя початкової школи є вагомим складником професійної підготовки. Поєднання теоретичних знань і методичної підготовки студентів розширює можливості використовувати новітні технології та інновації для формування понять і природознавчої компетентності в учнів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Байбара, Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. К.: Веселка, 2010, 334.

Ільченко В.Р., Гуз К.Ж., Ільченко О.Г., Рибалко Л.М., Коваленко В.С., Мащенко_О.М. (2008) Методика вивчення курсу «Природознавство» («Довкілля») у 5-6 класах. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 192 с.

Коваль В.О., Кисла О.Ф. (2023). Використання потенціалу пришкольної території для проведення природничих екскурсій в початковій школі. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2023», присвяченої 100-річчю від дня народження відомої вченої-ботаніка к.б.н., доц. Валентини Омелянівни Шиманської. Тернопіль, 2023 (11–13 травня), С.308-311.

Ліннік О. О. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ». Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 248 с.

Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. (2018) Київ. ТД «Освіта-Центр+», 240 с.